

**A KOMMENDÁLÁS SZOKÁSA
A BÉKÉS MEGYEI MAGYAROK KÖRÉBEN**

– B. Szűcs Irén –

A házasság minden korban és minden társadalomban nagy jelentőségű esemény volt az egyén életében. Megfelelő előkészítése, az adott közösség elvárásainak teljesítése, az egyéni szempontok figyelembe vétele nem kis körültekintést igényelt a résztvevőktől. A szokások szabályozó, iránymutató volta mellett gyakran segítő személyek közreműködésére is igényt tartottak a házasodás előtt állók, illetve szüleik. Ezen segítő személyek közé tartoztak a házasságközvetítők, akiknek tevékenységére a törzsi társadalmakban éppúgy számítottak, mint a főúri családokban, királyi udvarokban vagy a paraszti társadalom különböző rétegeiben.

A kommandálás szokására vonatkozóan különféle forrásokban, melyek részletes áttekintése most nem célunk, rendkívül sok értékes adatot találunk, viszont a néprajzi szakirodalomban csak kevés önálló tanulmány foglalkozik vele. Közülük kiemelkedik **Szendrey Ákos** 1932-ben megjelent rövid, de az adott témát igen sokoldalúan vizsgáló közleménye, amely összefoglalja az addigi elszórt adatokat, és gazdag irodalmi hivatkozást nyújt át az e téma iránt érdeklődőknek.¹ A házasságközvetítőknek nemcsak magyar nyelvterületen dívó különféle megnevezéseit tudhatjuk meg, hanem a finnugor, tatár és közelebbi, szomszéd népek körében ismert, rájuk vonatkozó kifejezéseket is. Fontos észrevétele, hogy a közvetítéssel ellentétben nemcsak nők, hanem férfiak is foglalkoztak közvetítéssel. Rámutat arra, hogy a kommandálás típusát – megbízásból határozott helyre történő, illetve csak általánosságban végzett kommandálást – a házasulandók vagyoni helyzete határozta meg. Kitér a közvetítés idejére, a közvetítők fizetségére, valamint ráirányítja a figyelmet az ide kapcsolódó „babonás szokások” gyűjtésének jelentőségére. Ez utóbbi felhívásának, noha közölt egy-két Torontál, illetve Arad megyei példát, a későbbiekben nemigen lett foganatja.

Három évtizeddel később, 1962-ben látott napvilágot **Kiss Lajos** A gyalogságtán Hódmezővásárhelyen című kisebb közleménye, amely hihetetlen részletességével tűnik ki leginkább.² A szerző aprólékosan leírja a gyalogságtánok közreműködésével történő lánykérés menetét, ügyelve arra is, hogy pontosan meghatározza, ki hol foglalt helyet, ki mit mondott, kinek milyen volt az arckifejezése. Szinte egye-

¹ SZENDREY 1932. 168–171.

² KISS 1962. 127–130.

dülállóan mondható a vagyoni helyzet tisztázására vonatkozó jelképes beszéd megörökítése. Értékei mellett azonban meg kell említeni, hogy valójában egy adatközlőn kívül, aki 73 éves volt az írás születése idején, és így már koránál fogva sem, sőt a gyermekkorában hallottak alapján sem igen emlékezhetett az 1850–60-as évekre, nem jelöl meg más forrást. Az általa közöltek egy része **Réső Ensel Sándor** 1867-ben napvilágot látott kötetében, az Alföldi lakodalmi szokások című fejezetben is megtalálható.³ **Kiss Lajos** írásának végén közölt megállapításait – miszerint „az összeboronáló asszonyoknak az 1870-es évekig volt a nevük gyalogsátán, ettől kezdve inkább mondták *pemetasszonynak*, *követasszonynak*. Az 1880-as évek végétől elmaradt mind a három megnevezés, és a névvel együtt a velejáró kötelesség is. Minden végeznivaló a *vőfély*, vagy ahogy mind gyakrabban mondták és mondják ma is, a *kérő* teendője lett” – részben kétkedéssel kell fogadnunk, hiszen más szakirodalmi források, valamint a recens anyag is azt bizonyítja, hogy még a 20. században is a környező területeken élő megnevezésről, élő szokásról van szó.⁴

Mindenképpen ki kell térnünk **Virágh Ferenc** Gyomai „gyalogsátán”-ok című közleményére is, melynek érdekessége és értéke, hogy a szerző e szokás még élő hírmondóit kereste fel.⁵ Ő a követi minőséget, a hírvivő szerepet hangsúlyozza. Véleményét, miszerint azért volt szükség közvetítőkre, mert nem ismerték eléggé egymást a fiatalok, illetve a legények gyámoltalanok voltak, az esetleges egyedi esetektől eltekintve, nem tekinthetjük általánosan jellemzőnek. „Némelyik olyan volt, hogy a barátjával ment el lánynézőbe” – írja a szerző, de ez sem feltétlenül a mulyaság jele, lehet például a csoportos udvarlás maradványa is.⁶ Értéke, hogy megtörtént esetet hiteles forrásból ír le, továbbá, hogy szót ejt a közvetítők lakodalmi szerepéről, és rávilágít a kommandálás szó vidékünkön (Békés, Sarkad) élő egyéb jelentéstartalmára.

A kutatás szempontjából azonban nem nélkülözhetőek azon egyházi feljegyzések és irodalmi művek, folyóiratok – közülük is kiemelkedik a 19. századi Tudományos Gyűjtemény –, valamint az 1800-as évek második felétől mind gyakoribbá váló néprajzi leírások sem, amelyek ugyan nem önállóan foglalkoznak a kommandálással, hanem „csupán” szórványadatokat tartalmaznak. Koraisága és számos vidéket felölelő volta miatt külön is kell szólni **Réső Ensel Sándor** már érintőlegesen említett Magyarországi népszokások című művéről, mely az alföldi menyegzői szokások megörökítése miatt számunkra különösen hasznos, sőt mivel összeállításában bőségesen szerepelnek a különböző néprajzi csoportokra, illetve nemzetiségekre vonatkozó leírások, így az összehasonlításra is lehetőséget ad.⁷

³ RÉSŐ ENSEL 1867. 30.

⁴ KISS 1962. 130.

⁵ VIRÁGH 1960. 290–294.

⁶ VIRÁGH 1960. 293.

⁷ RÉSŐ ENSEL 1867.

Igen fontosak a különféle monográfiák is, hiszen az általunk vizsgált terület jó néhány településének feldolgozták már a történetét, néprajzát, melyekben a párválasztás, a lakodalmi szokások leírása kapcsán szinte mindig találhatunk néhány kommandálással összefüggő adatot. Nem kerülhetik el figyelmünket az egy-egy honismereti kör által megjelentetett helyi kiadványok sem, melyek némelyike igen jó, gyűjtésből származó leírást közöl.

Az utóbbi idők nagy, összefoglaló jellegű néprajzi vállalkozásában **Györgyi Erzsébet** ír a házasságkötés szokásai kapcsán a kommandálásról is, mint a leendő házastárs felderítését megkönnyítő, a saját utánajárását fölöslegessé tevő cselekvésről. Kitűnő összegzést nyújt többek közt a házasodás szempontjairól, annak idővel bekövetkező változásairól, továbbá az érzelmek mind nagyobb szerepéről, illetve annak társadalmi, vagyoni helyzettel összefüggő voltáról. A túlnyomóan meg gondolásokra épített házasságok létrejöttében a szinte hivatásszerűen ténykedő, információkat gyűjtő, javaslatokat tevő közvetítők szerepét elemezve utal rá, hogy gyakran még a formális lánykérés kérői tisztét is betöltötték.⁸

Az elmúlt években két sárréti település, Dévaványa és Füzesgyarmat vonatkozásában jelent meg az ottani kommandálási szokásokat megörökítő feldolgozás.⁹

Dolgozatomban a Békés megyei magyarok kommandálási szokásainak bemutatását tűztem ki célul, utalva főként a Dél-Alföld, illetve egyes esetekben a magyar nyelvterület más pontjain lévő párhuzamokra, esetleges eltérésekre, különbözőségekre. Az általam vizsgált terület népessége eredetét, történetét, kultúráját tekintve rendkívül összetett. A több évszázados együttélés, az interetnikus kapcsolatok hatottak a hagyományvilágra. A párválasztás, házasságkötés szokáskörében általában megtalálhatók a kommandálás nyomai a nemzetiségi népcsoportoknál is. Az általam kutatott terület több pontján feltételezhető a magyar lakosság kontinuitása, illetve zárt táji kapcsolatrendszer megléte, melyeknek a hagyományörzésben meghatározó jelentőségük volt.¹⁰ Így az emberélet fordulóíhoz, tehát a házasságkötéshez kapcsolódó szokások is ezen területeken jobban fennmaradtak.

A közvetítő személye

A párokba szerveződés az egyén érdekében történt, az egyedül maradók hátrányos helyzetbe kerültek a falusi társadalomban, amelyben **Györgyi Erzsébet** szávaival élve „egyénre szabott életprogramok alig léteztek, illetve nem álltak meg önállóan, mivel a létfenntartási, termelési és fogyasztási életprogram egy férfira és egy nőre, egy teljes családi gazdaságra volt kidolgozva. A házasságon kívül élők

⁸ GYÖRGYI 1990. 45.

⁹ SZÚCS 2002. 15–21.

¹⁰ BENCSIK 1985. 6–45; KERESKÉNYI 1989. 451–541.

ritkán folytattak önálló életvitelt.”¹¹ Különbféle 18–19. századi leírások, egyházi szövegek bizonyossá teszik, hogy az asszonyoknak akkoriban is kiemelkedő szerepük volt a leendő házastárs kiszemelésében, a két család közötti érdekegyeztetésben. A szentesi eklézsia „Házassági Rendtartások”-ra vonatkozó bejegyzései között, melyek a véstői születésű **Kiss Bálint** ottani lelkészi működése során születtek, olvashatjuk az alábbiakat: „Elsőben is, tagadhatatlan, hogy minden házassági kötelezéseket leg először kezdenek az Asszonyok, néha ők talán többre nem mennek, hanem a dolognak valóságát bizonyossá teszik és hitelessé egymás között, hogy meg ne másoltassék addig míg Kérő Bets Követek küldetnek.”¹² Egy későbbi, 19. századi feljegyzés szerint: „A Házasulók össze kelések így ment végbe. Ki nézvén a Házasuló személy szüleivel vagy Attyafiaival egyet értve, azt a kit feleségnek kívánt megnyerni, elsőben valami ügyes Asszonnyal / gyalog sátányoknak nevezték ezeket / meg tudatták, ha el mennek é hozzá, és ha biztató választ nyert, a férfi Násznaggyával együtt el ment azt meg kérni.”¹³ A korai, az 1800-as évek első felében született néprajzi leírások nagy része a leglátványosabbnak tartott lakodalmi szokásokat örökölte meg, így gyakran találhatunk bennük utalást az „öregasszonyok puhatolozására”, a „mások javallásából” bekövetkező házasodásra, ami a „haszon előmozdítása” érdekében történt.¹⁴

Tehát a közvetítők zöme rendszerint a középkorú vagy annál idősebb asszonyok közül került ki, sőt tudjuk, hogy a szlovák családokban jellemzően a legidősebb asszony feladata volt a pártalálás. A család legöregebb asszonyának a szava sok magyar lakta vidéken is döntő jelentőségű volt, mint ahogyan arra **Szenti Tibor** is rámutat Hódmezővásárhely vonatkozásában.¹⁵ Az anyák, nagyanyák ilyen esetben nem is annyira a párkeresésben, mint inkább az eladó lány számára szóba jöhető legény anyagi, családi körülményeinek, egészségi állapotának, morális helyzetének a feltárásában, helyénvalónak ítéelésében jeleskedtek. Az általam vizsgált területen is a család és a tágabb közösség idősebb nőtagjai nagy intenzitással vettek részt a párválasztás lebonyolításában: **Palov József** a szarvasi népszokások leírásakor szintén tapasztalt öregasszonyok társaságáról beszél.¹⁶ A közös munka- és szórakozási alkalmakon amúgy is ők szereztek a legtöbb ismeretet a fiatalokról, amihez hozzájárult az is, hogy a nemi erkölcs felügyelete hagyományosan szintén az ő tisztük volt. Általánosan ismert volt a mondás:

„Mire az Isten észreveszi, / Két vénasszony összeteszi.”

¹¹ GYÖRGYI 1990. 37.

¹² FILEP 1971. 124–125.

¹³ Uo. 129.

¹⁴ BALOGH 1985. 149; BOGDÁN 1978. 111–112; NEMESNÉPI ZAKÁL 1985. 42; PLÁNDER 1985. 65.

¹⁵ SZENTI 1985. 125.

¹⁶ PALOV é. n. 3.

„Általában nő volt a kommandáló. Engemet is így kommandáltak az uramnak. Nácsáné vót a szomszéd. Nem ismertem az uramat, és ő mondta az uramnak, hogy mért nem veszi el a Bucsi Erzsikét, mert jó jány” – emlékezett vissza az egyik adatközlőm.

Többen megjegyezték, és a korábbi irodalmi adatok is utalnak rá, hogy a kommandáló férfi is lehetett, különösen, ha rokon volt.¹⁷ Kétségtelen, hogy a rokonságba tartozó közvetítőkből (pl.: nagybácsi, nagynéni, nagyszülő, keresztszülő) jobban bíztak, de egy szomszéd vagy jó ismerős is elláthatta a feladatot, ha rendelkezett a megfelelő tulajdonságokkal, netán jártassággal. **L. Sinkó Rozália** füzesgyarmati kutatásaiból tudjuk, hogy kommandálással gyakran bábák is foglalkoztak.¹⁸ **Kiss Lajos** Hódmezővásárhely vonatkozásában a vőfélyek kommandáló szerepére hívta fel a figyelmet.¹⁹ A nem túl távoli Jászárokszálláson a ráérő öregasszonyok mellett cigányasszonyok töltötték még be a kommandáló szerepét.²⁰ A bábák és a vőfélyek esetében nyilván a nagy ismeretségi körük kellő alapot nyújtott az ajánláshoz. A szavahihetőség, a tisztességesség mellett a gyors észjárás, a jó beszédképesség, a talpraesettség is nagyon számított, hiszen csak e képességek birtokában lehetett a házasságkötéshez minél kedvezőbb és a valóságnak is megfelelő körülményeket kicsikarni. „Aki nagyszájú vót, az lehetett!” – sommázták véleményüket a megkérdezettek.

A közvetítők és tevékenységük megnevezése

A közvetítők megnevezése igen változatos, mint ahogyan azt **Szendrey Ákos** 1932-ben megjelent írása is mutatja: „Elnevezése az ország különböző részében más és más. Dunántúlon *kullogó, csoszogó, szörző, köszköpi, pokolpemét*, a Palócságban az említett csoszogón kívül *cődörasszony*, a matyóknál *tudató asszony*, Hajdúságban *gyalogszarka* vagy *gyalogsátán*, Hajdúnánáson *kommandáló asszony*, Hódmezővásárhelyen *pemetasszony*, másutt *követasszony*, Kecskeméten *susogó*, az Alföldi magyarságnál *gügyü*, Erdélyben *nanás*.”²¹ Az általunk vizsgált területen leggyakrabban a *gyalogsátán*, *gyalogsárkány*²² megnevezéssel találkozhatunk, de használták még a *kommandáló*, *kommandáló asszony*, illetve a *tudákoló asszony*,²³ a *gyalogszarka* és a *kerítő* kifejezést is. A házasságközvetítő asszonyok *gyalogszarka*

¹⁷ SZENDREY 1932. 168.

¹⁸ SINKÓ 1999. 169.

¹⁹ KISS 1962. 127.

²⁰ KÓKAI 1996. 327.

²¹ SZENDREY 1932. 168.

²² BARTHA-UJVÁRY 1983. 864; Bálint Sándor Szegedi szótára viszont nem tartalmazza a *gyalogsátán*, *gyalogszarka* kifejezéseket. BÁLINT 1957. 523; SZÚCS 2000. 171; TÁRKÁNY SZÚCS 1983. 719; VIRÁGH 1960. 290–294.

²³ HATHY 1973. 382.

ként, *gyalogsátánként* való emlegetése több évszázados múltra tekint vissza, csakúgy, mint a pletykás vénasszonyok esetén megnevezése.²⁴ Ma elsősorban ez utóbbi értelemben ismerik, bár egyre ritkábban használják e tájnyelvi szavakat. Negatív jelentéstartalmának meghatározója a hírek, információk rosszindulatból fakadó elferdítése, továbbadása mások összevesztése céljából. A *kommendáló*, *kommendáló asszony* egyes vidékeken nemcsak házasságszerző személy volt, hanem például a Sárreéten a népi gyógyításhoz értő, de a javasasszonyoknál kisebb tudománnyal bíró népi gyógyítót is illették e megnevezéssel.²⁵

A Békés megyében élő nemzetiségek házasságközvetítési szokásai még nem eléggé ismertek. A szlovákoknál mint említettük, rendszerint a család legidősebb asszonyai végezték az ajánlást, akiket egyszerűen a keresztnévükkel és az elé tett *nana* szóval illették, pl.: *nana Dorka*, *nana Marka* stb.²⁶ Ismeretesek olyan területek is (pl.: Újkígyós környéke), ahol nem emlékeznek arra, hogy lett volna „külön közvetítés”, így az e tevékenységet végzők sem rendelkeztek különleges megnevezéssel, noha maga a tevékenység ismert volt, különféle közösségi alkalmakon gyakorolták: „*Ismerősök, rokonok boronáltak össze, meghívták például lakodalomba az özvegyembert, öreglányt, és összehozták őket.*”²⁷ A Békés megyei románok körében nem volt elterjedt szokás a *kommendálás*.²⁸ Magyarázata lehet az is, hogy a viszonylag gyakran előforduló lányszöktetés, mint a szabad párválasztás kifejezője és a költséges lakodalom elkerülésének eszköze, általában szükségtelenné tette azt. A **Szendrey** által említett *gügyü* megnevezéssel a Békés megyei recens anyagban nem találkoztam. Érdekes, hogy a károlyvári horvát házassági szokások leírása kapcsán **Réső Ensel** alföldi tájszökeként, a kérő násznagyok megnevezéseként említi e kifejezést.²⁹

Magát a tevékenységet leginkább *kommendálásként*, *elkommendálásként* emlegették. A *kommendál* latin eredetű szó, ami több európai nyelvbe is bekerült „rábíz”, „átad”, „ajánl” jelentéssel. Hazánkban már 16. századi írásos forrásokban mint házassági ajánlás szerepel: „neked *kommendálom* az én hvgomat”.³⁰ Itt jegyezzük meg, hogy a *kommendál* szó eredeti jelentéstartalmának megfelelően gyakran használatos az élet más területein is, például: „Hidegvizes ruhát *komendált* az orvos a nyakamra.”³¹ Több kutató rámutatott, hogy a vásárokon, piacokon az áruját ajánló személyt is *kommendálónak* nevezték.³² Ritkábban az *összeboronálás*, *összszentítés*,

²⁴ LŐRINCZY 1988. 726.

²⁵ LŐRINCZY 1992. 455.

²⁶ Ando György szíves szóbeli közlése.

²⁷ Harangozó Imre szíves szóbeli közlése.

²⁸ Nagyné Martyn Emília szíves szóbeli közlése.

²⁹ RÉSŐ ENSEL 1867. 78.

³⁰ BENKŐ 1970. 680.

³¹ BÁLINT 1957. 801.

³² DANKÓ 1993. 401; NAGY 1975. 368.

összehozás, összekalapálás kifejezéseket, illetve a ma már pejoratív töltetű *kerítést* is használták a harmadik fél közreműködésével létrejött házasságok megnevezésére.

A közvetítéskor figyelembe vett szempontok

A közvetítők tevékenységének jelentőségét akkor érthetjük meg igazán, ha szót ejtünk a párválasztás szempontjairól, amelyeket néha ugyan kisebb módosítással, engedménnyel, de a közvetítők is szem előtt tartottak. A falusi-paraszti társadalomban a remélhetően egy életre szóló társ kiválasztását, hiszen a válás sokáig nem volt elfogadott dolog, hosszú idő alatt kialakult kötöttségek szabályozták. A fiatalok szabad akarata, vonzalma csak korlátozott mértékben vagy egyáltalán nem érvényesült. A döntés joga általában a szülőket illette meg, legalábbis az 1920–30-as évekig. Az érdekházasságok gyakran a fiatalok romlásához vezettek, írja **Beck Zoltán**.³³ Az erőltetett házassági tervek időnként tragédiákat okoztak: *„Vótak olyanok, hogy itt például a református temető ódalánál is, az édesapámtól hallottam, itt lútte agyon egy fiatal pár magát, mert a fiú jómódú vót, a lány meg szegény. Előbb a lányt lútte agyon, de úgy hogy a lány még ippen ílt, oszt úgy találták meg úket, hogy fogták egymás kezét. Szegény lányt nem vehetett el.”* Ha a fiatalok mégis ellenálltak a szülői akaratnak, többnyire súlyos árat fizettek: az örökségből, vagyontól való kitagadás a szülőkkel való kapcsolat megszakadását is jelentette, ami arra kényszerítette a fiatalokat, hogy saját kétkezi munkájukból éljenek meg. Egyik füzesgyarmati adatközlőm így emlékezett vissza a családjukban történt esetre: *„A feleségem nagyanyja egy szolgalegényhez ment hozzá, pedig egész gazdag család voltak. A falunak egy kicsi kunyhójában laktak, de mikor megszületett az unoka, akkor visszahívták a gyerekeket, de addig semmilyen támogatást nem kaptak a szülőtől.”* A módosabb rétegeknél, a katolikusok kivételével, a vagyon fontossága többnyire megelőzte a vallást. A fokmérő a vagyont megtestesítő föld volt, melyet olyan országosan ismert szentenciák is kifejeztek, mint a *„guba a gubához, suba a subához”*, *„bocskor a bocskorhoz, csizma a csizmához”*. *„Fődbe van a szerelem”*, *„juss számít, nem a szerelem”*, *„főd a főddel, pénz a pénzzel házasodik”* – hangoztatták. A föld évszázadokon keresztül meghatározó jelentőségű volt a házassági kapcsolatok létrejöttében, mint ahogyan arra **Haan Lajos** is utalt a 19. század közepén, vagy ahogyan **Beck Zoltán** leírta: *„Az Alföldön a föld és annak jövedelme jelentette a vagyont. Ezért a szülők arra törekedtek, hogy minél gazdagabb családba adják szülöttjüket. Így aztán megtörtént, hogy a szülők már előre kiválasztották – szülöttjük kisgyermekkorában – azt a családot, ahová majd ő bekerülhet.”*³⁴ *„Mind csak a maga fajtáját szerette, nem nagyon ment paraszthoz az iparoslány sem, mert az feljebbvalónak képzelte magát, a parasztnak is külön-külön vótak, kinek mennyi vagyono-*

³³ BECK 1966a. 1974. 42.

³⁴ BECK 1966b. 5; lásd még: HORNOK é. n. 27.

na vót” – emlékeznek vissza a ma élő idős emberek. „*A vagyoni állapot vót a legfontosabb, dógos legyen, ha mán szegényebb vót, ereje legyen, süssön, mosson, ezek kellettek. A külső-belső tulajdonsága nem nagyon érdekelte a népeket. Mondom, ha szegény vót, legalább dógozzon.*” – foglalták össze az általános vélekedést.

A házasság biztos anyagi alapjainak megteremtése a jól működő családi gazdaságot, a gyarapodást, az utódok felnevelését volt hivatva szolgálni. A vallási, területi endogámián túl számított még a család hírneve, erkölcsi megítélése. A férfiak iszákos, dologkerülő életmódja a család megélhetését veszélyeztette volna, így többnyire súlyosabb megítélés alá esett, mint pl. a virtuskodás vagy a szabadosabb nemi élet. A falusi társadalom csökkent értékű személyeknek tekintette a vénlányokat, öreglegényeket, megesettek, elváltakat, özvegyeket, testi hibásokat, mindazokat, akik a normálisnak tekintett átlagtól eltértek. Ők a hagyományos szórakozási, ismerkedési alkalmakból kiszorultak, így számukra inkább a családi összejövetelek, munkaalkalmak jelenthettek némi reményt a pártalálásra, illetve a kommandálók ügyességében bízhattak még. Esetükben a párválasztás szempontjai is ártrendeződték, a merev szabályok fellazultak.³⁵ A vagyon vagy a munkabírás, illetve más jó tulajdonságok ellensúlyozhatták a helyzetükből fakadó hátrányt.

A kommandálás típusai

Szendrey Ákos két kommandálási típust különböztetett meg: a megbízásból határozott helyre történőt és a csak általánosságban végzett ajánlást.³⁶ **Virágh Ferenc** a gyomai gyalogsátánok hírvivő szerepét emelte ki: „nem kezdeményeztek házasságot, csak követi minőségben képviselték a család óhaját. (...) De csak egyszeri követjárásra szolt a megbízatása, és meghatározott feladatot kellett végrehajtania.”³⁷ **Kiss Lajos** főként a gyalogsátánoknak az alkudozásban, a rábeszélésben, a vonakodó lány, illetve családja meggyőzésében betöltött igen aktív szerepét emeli ki.³⁸ A közvetítő személy feladata tehát sokrétű lehetett. A fiatalok összeismertetésétől a két család közötti hírvivésen át az alkudozás lebonyolításáig terjedt, sőt némely vidéken a kommandáló fontos szerepet játszott a lakodalmi szertartás egyes mozzanataiban is.³⁹ Gyalogsátánja nemcsak a házasságot kezdeményező fiús családnak, hanem általában a lányok háznak is volt, kivált, ha komolyra fordult az alkudozás.

Az általam kutatott területen a közvetítők tevékenységének háromféle módját, amely intenzitásukat tekintve egyben egymásra épülő szinteket is jelent, különíthetjük el. Az első típusba tartozónak tekinthetjük a fiatalok egyszerű összeismertetését üzenetátadások segítségével. A másodikba sorolhatjuk az egy bizonyos csa-

³⁵ MOLNÁR 1965. 404.

³⁶ SZENDREY 1932. 169.

³⁷ VIRÁGH 1960. 290.

³⁸ KISS 1962. 128–129.

³⁹ SZENDREY 1932. 168; VIRÁGH 1960. 293.

lád megbízásából történő információgyűjtést, „puhatolóaszt”, kedvező megítélés esetén az azt követő üzenetátadást. A harmadik típus a közvetítő aktív és hosszas közreműködését feltételezte a házasság létrejöttében, a feltételek tisztázásában, ami rendszerint a lakodalomba való meghívásával is együtt járt.

Az összeismertetés többnyire nem jelentett mást, minthogy a legény üzent a lánynak a találkozás helyét, idejét illetően. Az ilyen jellegű üzeneteket bárki átadhatta, bár a visszaemlékezések szerint szerették olyan személyre bízni, akinek már volt jártassága e téren. Az így született kapcsolatokból nem feltétlenül lett házasság, többnyire a szülők nem is tudtak róla: *„Rebus néném mondta, anyám húga, mikor menjek a kútra vízért. Ott várt engem Kovács Sadri, ott tudtunk egy pár szót beszélgetni. Ez a Sadri az ő szomszédjában lakott.”* *„Akkor jártunk vízért, csak egy kút vót a faluban. Hogy találkozzunk a fiúkkal, kiöntöttük az árokba a vizet, hogy minél tovább ott lehessünk.”* A vásár- és ünnepnapokon általánosan jellemző templomba járás, sétálás, korzózás, bálozás a fiatalok magamutogatására, közeledésére szintén jó alkalmat kínált. Íme egy másik eset: *„Mondta nekem a bátyám, hogy vasárnap menjek el a bálba, ha anyám is enged, mert ott lesz a komája. Az szeretne velem megismerkedni.”*

A legény szülei rendszerint akkor fogadtak fel gyalogsátánt, ha előzőleg ők vagy másvalaki nagyvonalakban már kiderítette a kiszemelt lány családjának vagyoni helyzetét, de még többet szerettek volna tudni például a lány szorgalmáról, dolgosságáról, ugyanis ezen tulajdonságok némileg pótolhatták még a vagyont is. **Durkó Antal** írja a Békésről szóló történeti, kulturális monográfiájában, hogy „házasságkötésnél régebben az első szerep a gyalogsátáné volt, aki kipuhította a kiszemelt lány szüleinél, hogy hajlandók-e lányukat az illető legényhez hozzáadni. Ha a válasz igenlő volt, a gyalogsátán hírt adott az öreg kérőnek, hogy bátorságosan jöhetnek. Ezután történt meg a jegyváltás.”⁴⁰ A családi emlékezet a hajdani gyalogsátánokról sokaknál még ma is őriz történeteket: *„Mesélte nagyanyám, hogy hozzájuk is gyalogsátánt küldtek, aki megkérdezte, hogy a nénye hozzá menne-e Csikós Pistához. Nem mindjárt adták meg a választ, hanem néhány nap múlva ők is elküldtek egy öregasszonyt. Még ha biztos vót az igen, akkor se mondták meg rögtön, urasabb vót üzengetni. Nem mondták meg, hogy széna-e vagy szalma, de már abból lehetett sejteni valamit, hogy fogadták a gyalogsátánt. Ha leültették, megkínálták, az jót jelentett a legínynek.”*

A közvetítők számára az igazi kihívást a két fél közötti bonyolult egyezkedés véghezvitele jelentette. Ilyen esetben akár hetekig is eltarthatott a két ház közötti járkálás, üzengetés, amíg a megállapodás megszületett, hiszen a meglévő vagyon, a hozomány mértéke, a várható örökség mind-mind tisztázásra szorult: *„A katolikusoknál a vallást is nagyon nézték, hogy egyformák legyenek, de a föld, a ház, az állatok is számítottak, na meg az, hogy hány fele megy az örökség.”* *„A gazdalanyt úgy is háza-*

⁴⁰ DURKÓ 1939. 209.

sították ki, kaphatott a stafírunгон kívül bútort, fejőstehenet, malacot. Senki se akart rangon alul házasodni, inkább egy kicsit feljebb jutni igyekezett mindenki.”

A közvetítést igénybe vevők köre

A házasságközvetítőket leginkább a vagyonnal rendelkezők vették igénybe, „azzal is fitogtatták módosságukat.”⁴¹ A valamilyen ok miatt hátrányos helyzetben élők szintén gyakran keresték fel őket. Ebben a körbe sorolhatjuk a kiterjedt alföldi tanyavilágban szép számmal élő fiatalokat is, akik a városi szórakozási, ismerkedési formákból jórészt kiszorultak. Legkevésbé a szegények, napszámosok, cselédek tartottak a közvetítőkre igényt, hiszen az ő esetükben nemigen volt anyagi tétje a házasságnak.⁴² Párválasztásuk többnyire személyes vonzalom alapján történt. „Általában csak a lány szülei akartak gazdagabb párt találni, mindig törekedtek a népek, hogy gazdagabbat keressenek. A szegényeknél nem is volt nagyon kommandálás, a mi családukban sem, nálunk se, nem is ismerek olyat, csak hallottam róla. Mi nagyon szegények vótunk, szegényes lakodalmunk vót. Akkor a háború után mindenki nagy szegénységbe élt.”

Akik felett „eljárt az idő”, vénlányokként, agglegényekként tartották őket számon, vagy „szerencsétlenül jártak, megestek”, „lányszejjel fattyút szültek”, elváltak vagy megözvegyültek, szinte már csak a gyalogsátánokra számíhattak. A közvetítők házasságszerző szerepe itt érvényesült leginkább. A magányosan élőket nem tekintették az adott közösség teljes értékű tagjainak, életük sok szempontból nehezebb volt az átlagosnál. A vénlányok, testi hibások rendszerint idős szüleiket gondozták, azok halála után valamelyik testvérükhöz vagy távolabbi rokonukhoz kerültek megtűrt családtagként, ahol nemritkán cselédsorban éltek. Az elvált vagy megözvegyült asszonyok rákényszerültek a férfimunka elvégzésére, hogy magukat és gyerekeiket el tudják tartani. A vénlányoknak, megesetteknek, sőt még az elváltaknak is nemritkán a megvetéssel, lenézéssel, gúnyolódással kellett szembenéznük. A több apró gyermekkel magára maradt özvegyembernek is csakhamar társra kellett találnia. Ebben a csoportban jellemzően már nem a szülők, hanem közvetlenül az érintettek voltak kapcsolatban a közvetítőkkal, akiknek a szerepe inkább csak az ajánlásból, összeismertetésből és néhány dicsérő megjegyzésből állt. „A húsz éves lányt már vínlánynak mondták, az ritkán kapott legínyt, esetleg ha valami szegényebbhez hozzá ment. Akinek zabigyerke vót, vagy elvált vót, kevés vót az ilyen, az is csak valami öreglegínyre vagy özvegyemberre számíthatott. A gyerekeket összeszapták, aztán felnevelték együtt.” „Az én anyám nagyon szép asszony vót, csak egy kis testi hibája vót, hogy sánta vót egy kicsit. Így oszt az én apám vette el, mert ő meg szegény vót. Úgy ismertették össze őket.”

⁴¹ MANGA 1974. 15; TÁBORI 1973. 391.

⁴² PUSZTAINÉ MADAR 1982. 149.

Ezekben az esetekben az azonos családi állapotnak és az egyéni jó tulajdonságoknak (pl.: dolgos, rendszerető, gyerekszerető) különösen fontos szerep jutott, az uralkodó endogám házassági szokás pedig gyakran fellazult.

A közvetítők fizetsége

A közvetítőknek csak siker esetén járt valamilyen juttatás, bár **Tárkány Szűcs Ernő** említi, hogy egyes vidékeken a „házasságcsináló” asszonyok még sikertelen házasságközvetítés esetére is díjat kötöttek ki.⁴³ Attól függően, hogy mennyit fáradoztak, milyen volt a megbízó anyagi helyzete, rokon volt-e vagy sem, többféleképpen hálálták meg a közvetítő fáradozását. Leggyakrabban az egész magyar nyelvterületre jellemzően terménnyel honorálták munkájukat.⁴⁴ „*Kikötött fizetsége nem vót, inkább adtak neki valamit, vagy ha olyan jó asszony vót, akkor mondta, hogy szólj, ha segíteni kell, oszt segíték.*” Általában egy-két selyemkendő vagy egy pár tyúk, szegényebb házaktól egy kis liszt, pár tojás, férfiak esetében egy szál kolbász, egy üveg pálinka mindenféleképpen járt a közreműködésükért, de a megyében élő módosabb szlovákok akár 50–100 kg búzát vagy egy öltözet ruhát is adtak, köszönetképpen.⁴⁵ A lakodalomba inkább csak akkor hívták meg, ha rokon volt vagy ha különösen sikeres házasságot hozott össze. Mindenképpen a közvetítő tevékenységének erkölcsi elismerése volt a meghívás, különösen, ha még szerepe is adódott a szertartás során: „*Olyan is vót, hogy ő vót a tanú.*”

A kommandálás ideje

A kommandálásnak csakúgy, mint az udvarlásnak, gondoljunk csak a *legényjáró esték*re, megvolt a maga ideje. **Szendrey Ákos** említi, hogy pl. a Dráva mellékén az ún. *susogó hetek*ben, ami Szent András havával egyezett meg, az istentisztelet után összegyűltek a vénasszonyok, hogy házassági terveket szőjenek.⁴⁶ Adatközlőim már nem emlékeztek teljes bizonyossággal arra, hogy a *gyalogsátánok* mikor jártak, „*de az biztos, hogy nem mehetek akármikor, dologidőben biztos nem! Az udvarló is csak szerdán meg szombaton mehetett, máskor nem vót úgy készülve a család, mert mindig vót valami munka.*” **Végh József** 1943-as berettyóújfalui gyűjtése szerint a 20. század fordulóján leginkább kedden és pénteken ment a *szarka*, a lánykérés pedig általában szerdán volt.⁴⁷ A Dél-Alföld több pontján a pénteket szerencsétlennek tartják Jézus e napon történt megfeszítése miatt, így ezen a napon

⁴³ TÁRKÁNY SZŰCS 1981. 318.

⁴⁴ GYÖRGYI 2001. 14.

⁴⁵ TÁBORI 1973. 392.

⁴⁶ SZENDREY 1932. 170.

⁴⁷ VÉGH 1944. 107–108.

nem mentek udvarolni, lánykérőbe sem indultak, sőt igyekeztek minden fontos ügy intézését más időpontra tenni.⁴⁸

A kommandálás révén létrejött házasságok megítélése

A kommandálás tényét nem titkolták, természetes dolognak tartották, legalábbis az 1930–40-es évekig. A közvetítők segítségével született házasságokról megosztottak a vélemények. Hogy milyenné alakult egy-egy kapcsolat, természetesen függött attól is, hogy kialakult-e legalább egy minimális szimpátia a felek között. Előfordult, hogy a vőlegény meg sem jelent az esküvőn vagy a lány makacsolta meg magát.⁴⁹ Az ország több vidékéről születtek olyan feljegyzések, mint amelyet **Haán Lajos** is említ: a hazatérő legény, miután szülei közlik vele, hogy megházasodott, csupán annyit kérdez: kit vettem el?⁵⁰ Ezen kirívó esetektől eltekintve, az így született kapcsolatok rendszerint működőképesek voltak. Általában azt tartották, hogy „majd megszokják egymást”, „majd megjön a szeretet is”, „hét tél, hét nyár megválasztja őket” – azaz addigra kiderül, hogy valóban tudnak-e együtt élni. Azonban a várt belenyugvás, megbékélés nem mindig következett be: „*De nem vót az igaz, hogy majd megszokják egymást! Szerelem is kellett, mert avval születik az ember, azt nem adják pízír se bótba, se kocsmába. Akit megszeret az ember, annak megy utána.*” A rosszul sikerült házasság főleg a fiatalasszony tűrőképességét tette próbára, hiszen a patriarchális típusú családokban a nőknek hozzá kellett szokniuk, hogy az ő sorsuk az alkalmazkodás, a beletörődés. Sokak szerint azonban ezek sem voltak rosszabb házasságok a többinél: „*Mi 1939-ben esküdtünk, minket is úgy kommandáltak össze, már nem voltunk fiatalok. Jó házasság volt, 1976-ban halt meg az uram.*”

A kommandálás átalakulása

A múlt század első felében, csökkenő mértékben ugyan és mindinkább az üzenetátadás irányába tolódva, de élő szokás volt a kommandálás. „*Sokakat ismerem, akik úgy találtak párt maguknak, akkor az volt a természetes. Régebben csak a szülők intézték, később már inkább a fiatalok. A legények szóltak: Nénémasszony, nem tudna nekem valami rendes lányt ajánlani?*” A házasságközvetítők tevékenységét a falusi-paraszti társadalomban évszázadokon át szükségszerűnek tartották, idővel azonban a pártalálásnak új formái kezdtek hódítani. Egyre kevésbé hagyatkoztak rájuk, ha mégis sor került kommandálásra, akkor inkább csak a rokonságból választottak közvetítőt, akinek bíztak a titoktartásában. Így a kommandálás lassan tarkogatni, szégyellni való dologgá vált.

⁴⁸ BECK 1966a. 2.

⁴⁹ KRUPA 1993. 650–651.

⁵⁰ HAAN 1991. 32.

A gyalogsátánokat már régebben is gyakran azonosították a pletykáló, rosszindulatú öregasszonyokkal, innen születhetett az általánosan ismert mondás: *Gyalogsátán csúf boszorkány*. Kétségtelen, napjainkban elsősorban ilyen értelemben ismert e kifejezés. Ahogyan a párválasztás megkötöttségei lazultak a gazdasági-társadalmi változások következtében, és a dolgozó nők egyre kevésbé voltak kiszolgáltatva családjuknak, a nagycsaládi életforma felbomlásával a férfiak is hamarabb önállósodtak, úgy egyre nagyobb teret kapott a személyes vonzalom, és egyre kevésbé számítottak hagyományos értelemben a közvetítők közreműködésére. Az 1920–30-as években viszont már olyan, többnyire egyszemélyes, teljes diszkréciót biztosító házasságközvetítő irodák kezdtek meg működésüket, amelyek a helyi lapokban rendszeresen közzétett hirdetések révén kerestek ügyfeleiknek párt. Békésen a Baricsa-féle vállalkozást említhetjük meg ebben a sorban. Jellemző, hogy mind gyakrabban vállalták a nők a kezdeményező szerepet, amit a világháborúk utáni időszakban a sok férfi áldozat miatt kialakult helyzet is magyarázott.

Napjainkban a házasságközvetítő irodák nagy száma bizonyítja létjogosultságukat. A megváltozott igényekhez igazodva gyakran országos, sőt nemzetközi ügyfélkörrel és a legmodernebb számítógépes nyilvántartással várják ügyfeleiket.⁵¹

IRODALOM

BÁLINT 1957

Bálint S.: Szegedi szótár. Budapest, 1957.

BALOGH 1985

Balogh S.: Rövid rajzolatja a parasztlakodalomnak Gömörben. In: Paládi-Kovács A. (szerk.): Magyar tájak néprajzi felfedezői. Budapest, 1985. 148–164.

⁵¹ Köszönetemet fejezem ki Kiss Bernadett, Murányi Magdolna és Végh Judit néprajzkutatóknak a gyűjtésben nyújtott segítségükért és az alábbi adatközlőknek szíves közreműködésükért: Ambrus Ignácné (Juhász Krisztina, 1921. kat., Dévaványa), Baliga Lászlóné (Lakner Mária, 1930. kat., Magyarábányhegyes), Bíró Sándorné (Végh Eszter, 1906. ref., Békés), Czira Ferencné (Nagy Julianna, 1935. kat., Békés), Egri Istvánné (Csáki Margit, 1923. kat., Békés), Elek Imréné (Svábi Margit, 1912. ref., Dévaványa), Gyeraj Mihály (1891. evang., Békéscsaba), Hajdú László (1920. ref., Füzesgyarmat), Hegyesi János (1897. ref., Füzesgyarmat), Hidvégi Andrásné (Nagy Mária, 1942. ref., Békés), Ladányi László (1921. ref., Murony), Lénárt Imréné (Korán Mária, 1919. kat., Dévaványa), Márki Istvánné (Nagy Julianna, 1923. ref., Dévaványa), Máthé Elek (1904. ref., Füzesgyarmat), Mucsi Andrásné (Kiss Eszter, ref., Békés), Nagy Györgyné (Varga Eszter, 1911. kat., Füzesgyarmat), Nagy Károlyné (Csató Julianna, 1905. ref., Füzesgyarmat), Papp Károlyné (Kiss Mária, 1935. ref., Dévaványa), L. Papp Zsigmondné (Nagy Lenke, 1921. ref., Dévaványa), Sunyák Ferencné (Bucsi Erzsébet, 1914. ref., Dévaványa), Szécsi József (1931. ref., Füzesgyarmat), Szűcs Imréné (Dúzs Anna, 1928. ref., Békés), Tűri Miklósné (Szőlősi Julianna, 1948. ref., Doboz).

BARTHA-UJVÁRY 1983

Bartha E. – Ujváry Z.: Népszokások Békésen. In: Dankó I. (szerk.): Békés város néprajza. Békés, 1983. 855–885.

BECK 1966a

Beck Z.: Gádorosi lakodalom. MMM NéprAd, ltsz.: 357–1966.

BECK 1966b

Beck Z.: Békéssámsoni lakodalom. MMM NéprAd, ltsz.: 360–1966.

BECK 1974

Beck Z.: Népszokások Békés megyében. Békéscsaba, 1974.

BENCSIK 1985

Bencsik J.: Szeghalom és vidéke rokonsági kapcsolatai (1790–1820). Sárreai Füzetek, VII. (1985) 6–48.

BENKŐ 1970

Benkő L. (főszerk.): A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. II. Budapest, 1970.

BOGDÁN 1978

Bogdán I.: Régi magyar mulatságok. Budapest, 1978.

DANKÓ 1993

Dankó I.: A kismesterségek, az árucseré, a piacozás-vásárolás. In: Grin I. – Krupa A. (szerk.): Békéscsaba néprajza. Békéscsaba, 1993. 368–456.

DURKÓ 1939

Durkó A.: Békés nagyközség története. Békés, 1939.

FILEP 1971

Filep A.: Szokásleírások a 18. és a 19. századból. In: Ortutay Gy. (főszerk.): Népi kultúra – népi társadalom. V–VI. Budapest, 1971. 115–135.

GYÖRGYI 1990

Györgyi E.: A házasságkötés szokásai. In: Dömötör T. (főszerk.), Hoppál M. (szerk.): Népszokás, néphit, népi vallásosság. Magyar Néprajz. Folklor. 3. Budapest, 1990. 32–66.

GYÖRGYI 2001

Györgyi E.: Ádámtól, Évától a parasztlakodalomig. In: Györgyi E. (szerk.): Lakodalmi szokások. Budapest, 2001. 7–17.

HAAN 1991

Haan L.: Békés-Csaba, Békéscsaba. 1991.

HATHY 1973

Hathy T.: A mezőberényi magyarok szokásai. In: Szabó F. – Szilágyi M. (szerk.): Mezőberény története. II. Mezőberény, 1973. 379–390.

HORNOK é. n.

Hornok L. (összeáll.): Az endrődi asszonyok élete a századfordulótól. Endrődi Füzetek, 2. (é. n.)

KERESKÉNYI 1989

Kereskényi M.: A demográfia és gazdálkodás főbb jellegzetességei a XVIII. századi Füzesgyarmaton. In: Erdmann Gy. (szerk.): Békés megye és környéke XVIII. századi történetéből. Gyula, 1989. 451–541.

KISS 1962

Kiss L.: A gyalogsátán Hódmezővásárhelyen. Ethnographia, LXXIII. (1962) 127–130.

KÓKAI 1996

Kókai M.: Párválasztási szokások Jászárokszálláson. Múzeumi Levelek, 75. (1996) 321–330.

KRUPA 1993

Krupa A.: A szlovákok lakodalma. In: Grin I. – Krupa A. (szerk.): Békéscsaba néprajza. Békéscsaba, 1993. 648–728.

LŐRINCZY 1988

Lőrinczy É., B. (főszerk.), Hosszú F. (szerk.): Új magyar tájszótár. II. Budapest, 1988.

LŐRINCZY 1992

Lőrinczy É., B. (főszerk.), Hosszú F. (szerk.): Új magyar tájszótár. III. Budapest, 1992.

MANGA 1974

Manga J.: Szokások Tótkomlóson. BMMK, 3. (1974) 3–63.

MOLNÁR 1965

Molnár M.: A párválasztás és a házasság néprajzi vizsgálatához. Néprajzi Közlemények, 1965. 387–417.

NAGY 1975

Nagy Gy.: Parasztelet a vásárhelyi pusztán. BMMK, 4. (1975)

NEMESNÉPI ZAKÁL 1985

Nemesnépi Zakál Gy.: Őrségnek leírása. In: Paládi-Kovács A. (szerk.): Magyar tájak néprajzi felfedezői. Budapest, 1985. 31–56.

PALOV. é. n.

Palov J.: Lakodalmas népszokások Szarvason, TSM Adattára, ltsz.: 41–1972.

PLÁNDER 1985

Plánder F.: Göcsejnek esmértetése. In: Paládi-Kovács A. (szerk.): Magyar tájak néprajzi felfedezői. Budapest, 1985. 56–77.

PUSZTAINÉ MADAR 1982

Pusztainé Madar I.: Uradalmi cselédek Békés megyében. Békéscsaba, 1982.

RÉSŐ ENSEL 1867

Réső Ensel S.: Magyarország népszokások. Pest, 1867.

SINKÓ 1999

Sinkó R., L.: A terhességhez és a kisgyermekkorhoz kötődő hiedelmek és szokások Füzesgyarmaton. BMMK, 20. (1999) 167–187.

SZENDREY 1932

Szendrey Á.: Közvetítők szerepe a házasságkötésben. *Ethnographia*, XLIII. (1932) 168–171.

SZENTI 1985

Szenti T.: Parasztvallomások. Gazdák emlékezése Vásárhelyről. Budapest, 1985.

SZŰCS 1993

Szűcs I., B.: Gyermekek- és serdülőkor, gyermekjátékok, párválasztás, népi társasélet. In: Grin I. – Krupa A. (szerk.): Békéscsaba néprajza. Békéscsaba, 1993. 607–648.

SZŰCS 2000

Szűcs I., B.: Leány- és legényélet, párválasztás, udvarlás Füzesgyarmaton. *BMMK*, 21. (2000) 157–174.

SZŰCS 2002

Szűcs I., B.: A kommandálás szokása két sárréti településen. *Rálátás*, III. (2002) 4. sz. 15–21.

TÁBORI 1973

Tábori Gy.: A mezőberényi szlovákok népszokásai. In: Szabó F. – Szilágyi M. (szerk.): *Mezőberény története II. Mezőberény*, 1973. 391–408.

TÁRKÁNY SZŰCS 1981

Tárkány Szűcs E.: *Magyar jogi népszokások*. Budapest, 1981.

TÁRKÁNY SZŰCS 1983

Tárkány Szűcs E.: Fejezetek Békés társadalomnéprajzából. In: Dankó I. (szerk.): *Békés város néprajza*. Békés, 1983. 695–751.

VÉGH 1944

Végh J.: *Sárréti népmesék, népi elbeszélések*. Debrecen, 1944.

VIRÁGH 1960

Virágh F.: A gyomai gyalogsátánok. *Néprajzi Közlemények*, 5. (1960) 3–4. sz. 290–294.

The habit of „kommandálás” among the Hungarians of Békés county

– Irén B. Szűcs –

Resume

Marriage is considered to be such a significant event that finding the right person, clarifying and closing the deal between the two families was often arranged by a person who acted as a go-between.

In traditional cultures, through the centuries, until the middle of the 20th century the habit of „kommendálás” was a living habit – in Békés county this habit survived mostly among the Hungarian population.

„Kommendálás” was typically done by middle aged or even older women who performed their task according to the expectations and habits of the community. It was especially the rich families that made use of their services because a long time ago most of the marriages were built on rational considerations and with financial gain in mind.

The young living on small farms and the for some reasons disadvantaged ones were squeezed out of the usual forms of amusement and making contacts, and often employed a go-between.

Poor peasants, day workers and agricultural workers didn't have to consider financial reasons in choosing their partner, they could choose freely considering only their personal attractions.

In the first half of the 20th century the go-betweens – various local terms were used for this profession among the folk in the Hungarian speaking world – were compensated for the trouble they've taken often in agricultural products or clothing.

If they managed to bring a marriage to an especially advantageous conclusion, they were invited to the wedding as well.

B. Szűcs Irén

Jantyik Mátyás Múzeum

H-5630 Békés, Széchenyi tér 6.

E-mail: jantyikmuzeumgaleria@citromail.hu